

**ВІДДІЛЕННЯ ІСТОРІЇ, ФІЛОСОФІЇ ТА ПРАВА
НАН УКРАЇНИ**

**КОРОТКИЙ ЗВІТ
Інституту історії України НАН України
про наукову та науково-організаційну діяльність
у 2022 р.**

Упродовж 2022 р. Інститут історії України НАН України працював над виконанням **15** науково-дослідних тем, які внесені до відомчого плану НАН України.

У першому півріччі 2022 р. науковці інституту розпочали дослідницькі роботи із **5-ти** нових тем НДР:

**1. УКРАЇНА В ГЕОПРОСТОРИ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ І
РАННЬОМОДЕРНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙ: ГОРИЗОНТИ СУВЕРЕНІЗАЦІЇ,
ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ КОНТЕКСТИ.**

Термін виконання: I кв. 2022 р. – IV кв. 2024 р.

Науковий керівник – акад. НАН України В. А. Смолій.

**2. УКРАЇНА В УМОВАХ «ПЕРЕБУДОВИ» 1985–1991 РР.:
ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ОНОВЛЕННЯ.**

Термін виконання I кв. 2022 р. – IV кв. 2024 р.

Науковий керівник чл.-кор. НАН України В. М. Даниленко.

**3. ВТРАЧЕНІ ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ: ДОСВІД
КАТАЛОГІЗАЦІЇ, ВИВЧЕННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В
СУЧАСНИЙ КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР (XX – ПОЧ. XXI СТ.)**

Термін виконання I кв. 2022 р. – IV кв. 2024 р.

Науковий керівник д-р іст. наук С. І. Кот.

4. ЛЮДИНА В ПРОСТОРИ Й ЧАСІ: СОЦІАЛЬНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ 1990-Х – 2000-Х РОКІВ.

Термін виконання I кв. 2022 р. – IV кв. 2024 р.

Науковий керівник д-р іст. наук, проф. С. С. Падалка.

5. ГЕОПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ.

Термін виконання I кв. 2022 р. – IV кв. 2024 р.

Науковий керівник чл.-кор. НАН України Я. В. Верменич.

За результатами досліджень упродовж 2022 р. до видавництва передано низку рукописів монографій, збірників документів, статей, тез, хрестоматій, навчальних посібників та довідників.

За звітний період опубліковано:

4 колективні монографії – «Дипломатія Українського Гетьманату в міжнародних політичних комбінаціях раннього нового часу» (К.: Інститут історії України НАН України, 2022; авт. кол.: акад. НАН України В. А. Смолій, В. С. Степанков, В. М. Горобець, Т. В. Чухліб); «Людина на війні: український соціум через призму Першої та Другої світових воєн: Історичні нариси» (К.: Інститут історії України НАН України, 2021; відп. ред. чл.-кор НАН України О. П. Реєнт; авт. кол.: І. С. Азарх, Т. В. Заболотна, О. Є. Лисенко, В. І. Милько, чл.-кор. НАН України О. П. Реєнт, В. В. Шевченко); «Україна в міжцивілізаційних дискурсах античності, середньовіччя і раннього модерну» (К.: Інститут історії України НАН України, 2022; відп. ред. акад. НАН України В. А. Смолій); «Українське суспільство в 1960–1980-х рр.: Історичні нариси» (К.: Інститут історії України НАН України, 2022; відп. ред. чл.-кор. НАН України В. М. Даниленко; упор.: В. М. Крупина, М. К. Смольницька; авт. кол.: О. Г. Бажан, П. М. Бондарчук, чл.-кор. НАН України Я. В. Верменич, чл.-кор. НАН України В. М. Даниленко, В. М. Крупина, Р. В. Маньковська, М. К. Смольницька, О. В. Стяжкіна та ін.);

15 індивідуальних монографій: М. М. Вегеш, С. В. Віднянський «Августин Волошин» (5-те вид., допр. й змінене. – Ужгород: РІК-У, 2022); В. В. Головка «Україна та Китай: еволюція відносин (2021 – травень 2022)» (К.: Інститут історії України НАН України, 2022); О. І. Гуржій

«Наддніпрянська Україна та зарубіжний світ у соціально-економічних вимірах XVII – XVIII ст.: Історичні нариси» (К.: Інститут історії України НАН України, 2022; відп. ред. акад. НАН України В. А. Смолій); Kasianov Georgiy «*Memory Crash: Politics of History In and Around Ukraine, 1980s – 2010s*» (Budapest: Central European University Press, 2022); Kolesnyk Iryna «*Global History. Conceptual History*» (Kyjiv: NAS of Ukraine: Institute of History of Ukraine, State Institution «Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine», 2022; Preface V. A. Smoliy, A. I. Kudryachenko); А. Ю. Мартинов, А. І. Кудряченко «Глобальні виміри зовнішньої політики Німеччини (2005–2021 рр.): калейдоскоп подій» (К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022); Д. О. Ніколайчук «Київська губернська адміністрація (1797–1917 рр.): функціонування та кадровий склад» (К.: Інститут історії України НАН України, 2022); Т. С. Осташко «Україна В'ячеслава Липинського» (НАН України. Інститут історії України; Східноєвропейський дослідний ін-т ім. В. К. Липинського (США); Центр вивчення українського консерватизму ім. В'ячеслава Липинського; наук. ред. проф. Ю. Терещенко. – К.: Темпора, 2022); Б. В. Черкас, Д. С. Ващук «Східне Пограниччя Європи: Український фронтір у добу пізнього середньовіччя» (К.: Інститут історії України НАН України, 2021); та ін.;

4 аналітичних матеріали: С. І. Кот «Про деякі актуальні проблеми здійснення державної політики України у сфері повернення та реституції культурних цінностей: Аналітична записка»; чл.-кор. НАН України Л. Д. Якубова «Стратегії руйнації стійкості українського соціуму у політичному арсеналі радянського тоталітаризму міжвоєнної доби (1921–1939)» (Розділ Національної доповіді «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз» / редкол.: акад. НАН України С. І. Пирожков, акад. НАН України В. А. Смолій та ін. – К.: НАН України, 2022. – С. 142–166); чл.-кор. НАН України О. В. Ясь «Стійкість і адаптивність національного проекту у світлі уявлень української суспільно-політичної та історичної думки другої половини XIX – початку XX ст.» (Розділ Національної доповіді «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз». – К.: НАН України, 2022. – С. 105–122); чл.-кор. НАН України Я. В. Верменич та чл.-кор. НАН України О. В. Ясь «Український проєкт на перехресті культур та ідентичностей: українсько-російське пограниччя як простір «зіткнення цивілізацій»: Аналітична записка» (К.: Інститут історії України НАН України, 2022); та ін.;

7 збірників наукових статей та праць: «Биківня – від території смерті до місця пам'яті: До 20-річчя заснування Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили»: Матеріали Міжнародної

наукової конференції, м. Київ, 23 вересня 2021 р.» (К.: Інститут історії України НАН України, 2022; упорядники: Р. Подкур, Т. Шептицька); *«Історико-географічні дослідження в Україні. Вип. 15»* (К.: Інститут історії України НАН України, 2021; редкол.: Р. Сосса (головний ред.) та ін.); *«Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 30»* (К.: Інститут історії України НАН України, 2021; редкол.: чл.-кор. НАН України С. В. Віднянський (відп. ред.) та ін.); *«Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр. Вип. 16»* (К.: Інститут історії України НАН України, 2021; редкол.: В. Ф. Верстюк (головн. ред.) та ін.); *«Сторінки воєнної історії України. Вип. 24»* (К.: Інститут історії України НАН України, 2021; редкол.: акад. НАН України В. А. Смолій (голова), О. Є. Лисенко (відп. ред.) та ін.); *«Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Вип. 26»* (К.: Інститут історії України НАН України, 2021; редкол.: чл.-кор. НАН України В. М. Даниленко (відп. ред.) та ін.); *«Хотин-1621: 400 років пам'яті: Збірник наукових праць»* (К.: Інститут історії України НАН України, 2021);

5 збірників документів і матеріалів: *«Відлуння Великого терору: Збірник документів у 3-х т.»* (Т. 2. – Кн. 3: *Документи з архівних кримінальних справ на співробітників органів НКВС УРСР, засуджених за порушення соціалістичної законності (жовтень 1938 р. – червень 1943 р.). УНКВС по Дніпропетровській обл., УНКВС по Полтавській обл., особливі органи НКВС, центральний апарат НКВС УРСР.* – К.: Видавець В. О. Захаренко, 2022); *«Операція органів НКВС УРСР проти сіоністів 1937–1938»* (К.: Видавець В. О. Захаренко, 2021; НАН України. Інститут історії України; Єврейський ун-т в Єрусалимі; Центр Леоніда Невзіна з вивчення рос. та східноєвроп. єврейства; ГДА СБ України; автори-упорядники: В. Васильєв, Р. Подкур, А. Когут; редкол.: чл.-кор. НАН України Г. Боряк, В. Васильєв, Р. Подкур та ін.); *«Сіверщина гетьманських часів. Т. 4: 1741 р. – XVIII ст.»* (К. – Чернігів: SCRIPTORIUM, 2022; НАН України: Інститут історії України; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Ін-т рукопису НБУВ; упорядники: о. Ю. Мицик, І. Тарасенко); *«Насильство над цивільним населенням. Хмельницька область. Документи органів держбезпеки. 1941–1944»* (авт.-упоряд.: В. Васильєв, О. Лисенко, С. Маркова, Р. Подкур. НАН України. Інститут історії України; Гайдельберзький університет ім. Рупрехта і Карла; ГДА СБУ; Державний архів Хмельницької обл. – К.: Видавець В. Захаренко, 2022); *«Насильство над цивільним населенням. Черкаська область. Документи органів держбезпеки. 1941–1944»* (авт.-упоряд.: В. Васильєв, С. Гула, Т. Клименко, Р. Король, Р. Подкур. НАН України. Інститут історії України; Гайдельберзький університет ім. Рупрехта і Карла; ГДА СБУ; Державний архів Черкаської обл. – К.: Видавець В. Захаренко, 2022); та ін.;

2 археографічних видання: «Кадастровий план Львова 1849 р.» (Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2021; упорядкування, передне слово, покажчик Р. І. Сосси); Пономаренко Л. А. «Картографічні матеріали України XVIII ст. як історико-географічне джерело» (К.: Інститут історії України НАН України, 2022; упорядник Р. І. Сосса);

7 довідкових видань: «Енциклопедія історії України. Додатковий том. Кн. 1: А – Я» (К.: Наук. думка, 2021; редкол.: акад. НАН України В. Смолій (голова) та ін.); «Історія України, українського народу та його культури у журналі «Визвольний шлях»: Систематичний покажчик (1948 – серпень 1991)» (К.: Інститут історії України НАН України, 2021; укладачка Г. Герасимова; підготовка до друку Н. Васильєвої); «Місця пам'яті української дипломатії: енциклопедичний довідник» (К.: Вид-во «Горобець», 2022; упорядкування, загальна редакція І. Матяш; МЗС України; Наукове т-во історії дипломатії та міжнар. відносин; НАН України. Інститут історії України; НБУВ; Фонд Президентів України); серія науково-документальних книг «Реабілітовані історією: Львівська область. Кн. 8; Кн. 9; Кн. 10» (Львів, 2022); «Хроніка Української революції 1917–1921 рр.: Науково-довідкове видання» (К.: Інститут історії України НАН України, 2021. – Ч. 1: 1917–1918 рр. / Авт. кол.: В. Верстюк (керівник), Г. Басара-Тиліщак, О. Бойко, О. Кудлай, О. Лупандін, Т. Осташко, Р. Тимченко, В. Скальський);

5 підручників та навчальних посібників: В. Власов, С. Кульчицький, О. Панарін «Зовнішнє незалежне оцінювання 2023: Історія України: Комплексне видання» (К.: Літера ЛТД, 2022); «Публічна дипломатія» (К. – Острого: Національний ун-т «Острозька академія», 2021; загальна редакція І. Б. Матяш); Ю. Мищик, О. Г. Бажан «Історія України: З глибини віків до сьогодення» (К.: ТОВ «Видавничий дім «Кліо» », 2022); та ін.;

12 науково-популярних видань: тритомник «Випробовуючи долю, гартуючи волю: Україна й українці в ХХ – на початку ХХІ ст.» (К.: ТОВ «Видавництво «Кліо» », 2021. – Кн. 1: Україна й українці в 1917–1939 рр. Автори: Г. Єфіменко, С. Кульчицький, Р. Пиріг, В. Скальський, чл.-кор. НАН України Л. Якубова; Кн. 2: Від Другої світової до холодної: Війни в долі України. Автори: чл.-кор. НАН України В. Даниленко, В. Крупина, С. Кульчицький, О. Лисенко, О. Стяжкіна, чл.-кор. НАН України Л. Якубова; Кн. 3: Тридцять років незалежності: виклики, випробування, відповіді. Автори: В. Головка, чл.-кор. НАН України Л. Якубова); двотомник «Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минушини: Діалоги з істориками» (К.: Інститут історії України НАН України, 2022; відп. ред. акад. НАН України В. А. Смолій; упор.: чл.-кор. НАН України Г. В. Боржак, чл.-кор. НАН України О. В. Ясь. – Кн. 1–2);

А. М. Бовгиря «*«Слово і діло»: Політичні злочини та політичний розшук в Гетьманщині XVIII ст.»* (2-ге вид. – К.: ТОВ «Вид-во «Кліо»», 2022); К. Ю. Галушко «*Британія короля Артура: ментальна картографія»* (Харків: Ранок, 2022); В. Гінда «*Секс і німецько-радянська війна»* (К.: Вид-во «Арій», 2022); В. М. Горобець «*Іван Мазепа: «А за віру хоч умріте, и вольностей бороніте»*» (К.: Парламентське видавництво, 2022); В. М. Ричка «*Війна пам'ятей: Змагання за спадщину Київської Русі»* (К.: Парламентське видавництво, 2021); Н. Старченко «*Українські світи Речі Посполитої: Історії про історію»* (2-ге вид. – К.: Laurus, 2022); «*Українське століття (1921–2021): Витоки, уроки, перспективи державотворення: Нариси»* (2-ге вид. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2022. Автори: Т. Водотика, В. Головка, С. Кульчицький, чл.-кор. НАН України Л. Якубова).

Усього ж 2022 р. вийшло **443 публікації** співробітників інституту загальним обсягом **1.674,86 обл.-вид. арк.** (2021 р. відповідно – **593 публікації** обсягом **2 391,62 обл.-вид. арк.**).

Упродовж поточного року учені інституту **62** рази виступили по радіо, взяли участь у **94** телепередачах, надали **146** коментарів медіа та **101** раз виступили із науково-популярними матеріалами у Інтернет-виданнях.

Упродовж 2022 р. науковці Інституту історії України НАН України взяли участь у роботі **130** міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференцій, симпозіумів, нарад, круглих столів та інших он-лайн заходів.

Так, за участю співробітників Інституту історії України НАН України упродовж 2022 р. відбулися такі наукові заходи:

Панельна дискусія «*Війна Росії проти України 2014–2022: Історична ретроспектива і спроби наукової рефлексії»* (19–20 травня 2022 р., онлайн); наукова онлайн-конференція «*Історіографічний фронт гібридної війни XXI ст.: дослідження українського раннього модерну в посткримських нарацях російської академічної історіографії»* (21 червня 2022 р.); круглий стіл «*Від аристократії до еліти: домодерні та модерні ідентичності, ієрархії та середовище правлячої верстви»* (співорганізатор – Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник, 30 червня 2022 р.); онлайн-міст «*Дорога до Акту Злуки: зовнішньополітичні чинники українського соборницького процесу в 1919 р.»* (21 січня 2022 р.); наукова конференція «*Історичний фронт гібридної війни XXI ст.»* (16 червня 2022 р.); круглий стіл «*Соціум українсько-російського пограниччя: конфлікти цінностей та кризи ідентифікацій в умовах геополітичних викликів»* (25 травня 2022 р.); та ін.

У 2022 р. міжнародні гранти для наукових досліджень отримали такі наукові співробітники інституту: *І. Б. Матяш* отримала грант Програми підтримки в рамках наукової співпраці між Польською Академією Наук та Національною академією наук Сполучених Штатів Америки; *Т. В. Пастушенко* здобула Дослідницьку стипендію фонду «Vector» у Гайдельберзькому університеті; *Р. Ю. Подкур* отримав грант Університету ім. Рупрехта і Карла (ФРН, м. Гайдельберг) для реалізації наукового проекту «Насильство на Східному фронті»; *О. В. Лисенко* отримала наукову стипендію від фонду VolkswagenStiftung для дослідження «Das Phänomen der „verbannten Dörfer“ in der Ukraine unter nationalsozialistischer Besatzung» («Феномен «спалених сіл» в Україні під час нацистської окупації»); *Ю. С. Буйських* стала стажисткою Program of Support for Ukrainian Scholars, funded by the American Academy of Sciences and the Polish Academy of Sciences, Institute of Archaeology and Ethnology, Polish Academy of Sciences (Програма підтримки для українських науковців, що фінансується Американською академією наук та Польською академією наук, та реалізується в Інституті археології та етнології ПАН, м. Варшава) (7 квітня 2022 р. – 6 липня 2022 р.); *Я. О. Журавльов* перебував на науковому стажуванні у Білефельдському університеті, Німеччина (факультет історії, філософії та теології) (9 січня 2022 р. – 31 травня 2022 р. Стипендія Білефельдського університету для молодих дослідників).

В рамках міжнародного співробітництва *С. М. Блащук* спільно з професором Маріаном Покропеком розробила концепцію виставки народного мистецтва «Вернісаж українського мистецтва», що відбулася в приватному музеї народного мистецтва в Отрембусах (Польща) 22 травня 2022 р.

28 березня 2022 р. раптово помер завідувач Центру досліджень історико-культурної спадщини України, доктор історичних наук, член Ученої (робочої) ради Інституту історії України НАН України Сергій Іванович КОТ.

У лавах Збройних Сил України перебувають такі співробітники Інституту історії України НАН України:

- 1) *Черкас Б. В.*, д-р іст. наук, пров. наук. співр.;
- 2) *Жалоба І. В.*, д-р іст. наук, во ст. наук. співр.;
- 3) *Алфьоров О. А.*, канд. іст. наук, наук. співр.;
- 4) *Милько В. І.*, канд. іст. наук, ст. наук. співр.;
- 5) *Антропов М. О.*, аспірант.

До лав ЗСУ усі вони вступили добровільно.

Звіт затверджено на засіданні Вченої ради Інституту історії України
НАН України 27 грудня 2022 р., протокол № 7.

Директор
Інституту історії України
НАН України
академік НАН України

В. СМОЛІЙ